

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ З РИНКОМ ПРАЦІ В
ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

В умовах великих сучасних і прогнозованих змін в науковому, технічному і соціально-економічному розвитку, що характеризують нашу епоху, зокрема глобалізації і революції в інформаційних і комунікаційних технологіях, технічна і професійна освіта має бути одним з найважливіших аспектів процесу освіти в усіх країнах... Технічна і професійна освіта має функціонувати як частина системи освіти впродовж всього життя, що відповідає до потребам кожної конкретної країни й тенденціям в розвитку технологій в усьому світі.

Переглянута Рекомендація МОП і ЮНЕСКО про технічну і професійну освіту (2001 р.)¹

Стрімкий розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів породжує нові виклики в усіх сферах життєдіяльності суспільства і передусім – в освітній. В усіх цивілізованих країнах здійснюється інтенсивний пошук нових моделей розвитку освіти, нетрадиційних підходів до їх впровадження на основі інформаційних і телекомунікаційних технологій. Гостро постають питання про взаємозв'язок освітніх систем, що розвиваються на різних континентах, їх багатовимірність та порівнянність, а також забезпечення взаємного визнання їх продукту. Зрозуміло, що цим освітянським продуктом є конкретна людина, підготовлена до активної високопрофесійної діяльності в різних галузях промислового, сільськогосподарського виробництва і сфери послуг. Мова йде про головне – людський капітал, від духовних, морально-етичних і професійних якостей якого залежить майбутнє кожної держави. Саме цій проблемі була присвячена Генеральна Конференція Міжнародної організації праці, її 88 сесія 2000-го року. У прийнятому міжнародному документі – Висновку про розвиток людських ресурсів і підготовку кадрів – зазначено, що система професійної кваліфікації повинна мати тристоронній характер забезпечувати доступ для працівників та будь-яких осіб, котрі бажають навчатися, вона має охоплювати як державні, так і приватні навчальні заклади і при цьому постійно оновлюватися. Вона має забезпечувати можливість у будь-який момент розпочати або завершити навчання в системі освіти і підготовки кадрів упродовж усієї кар'єри працівника.

Як зазначає Президент АПН України Василь Кремень, «перехід людства загалом і нашої держави зокрема від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій, а згодом формування *суспільства знань* є найважливішими пріоритетами життєдіяльності будь-якого суспільства, об'єктивно визначають науку як сферу, що продукує нові знання та освіту, що долучає до знань і соціум, і кожну людину».² Вчений наголошує, що важливим креативним аспектом нового світового порядку є залежність темпів розвитку країни та її міжнародного статусу від *рівня розвитку людського капіталу*. До кількісних показників людського капіталу країни входить не тільки число випускників середніх, спеціальних і вищих навчальних закладів, а й кількість спеціалістів в основних галузях промисловості, транспорту, зв'язку тощо, і, що особливо важливо, – число науковців в основних сферах виробництва наукового знання. Тобто *людський капітал є інтеграційним*

¹ Техническое и профессиональное образование и подготовка для двадцать первого века: рекомендации ЮНЕСКО и МОТ. 2001. – С. 6-7.

² Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2007. – С. 569.

*показником, який визначає внутрішні можливості країни з продукування знання та його використання у промисловому й суспільному розвитку.*¹

Неперервність освіти на початку ХХІ століття зумовлює необхідність посилення ролі професійної освіти як динамічної системи, що здійснює активний вплив на подальший розвиток економіки, забезпечує випереджувальну професійну підготовку і взаємозв'язок усіх видів і рівнів професійної освіти. Науково-технічний прогрес, широке запровадження наукоємних, інформаційних технологій вимагає значного підвищення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників, її фундаменталізації та гнучкості. На цьому наголошено в Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти, затвердженій Міністерством освіти і науки України та АПН України 5 липня 2004 р.

В умовах ринкової економіки, інформаційно-технологічного розвитку розширюються функції професійно-технічної освіти, відбувається її трансформація в професійну освіту і навчання, що відповідає світовим тенденціям неперервної освіти – освіти впродовж життя. Важливе значення має обґрунтування основних принципів розвитку професійної освіти, зокрема: фундаменталізації, соціальної детермінізації, диверсифікації, стандартизації, єдності професійного навчання і виховання, екологізації, варіативності професійної освіти; індивідуалізації та диференціації професійної освіти; інтеграції професійної освіти, науки і виробництва; регіоналізації професійної освіти (ПТО); випереджувального характеру підготовки кваліфікованого виробничого персоналу; гнучкості і взаємозв'язку процесу професійного навчання з реструктуризацією економіки та зайнятості населення, розвитком різних форм власності й господарювання [1, с. 3].

Реалізувати ці принципи в нових соціально-економічних умовах об'єктивно потребує органічного зв'язку з потребами ринку праці, врахування стрімких змін в різних його секторах. Маємо визнати, що шлях до реалізації цих принципів в умовах ринкової економіки досить складний і суперечливий.

Як показало вивчення, у керівників різних галузей, підприємств та організацій різних форм власності (як державних, так і приватних) ще не сформувалося розуміння виняткової важливості підготовки висококваліфікованого виробника, зв'язку професійної освіти з економікою, з динамікою змін на ринку праці. А тому й не прийшло усвідомлення мети професійно-технічної (професійної) освіти, яка полягає в задоволенні потреб особистості і суспільства в професійних освітніх послугах відповідного рівня з урахуванням вимог ринку праці, забезпечення рівного доступу до якісної і безоплатної первинної професійної освіти, у підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації робітників, формуванні творчої, духовно багатой особистості з урахуванням її інтересів і здібностей.

Перехід до ринкової економіки чітко визначає орієнтири системи професійної освіти і навчання. За таких умов стає очевидним, що головна мета всіх суб'єктів освітньої політики і освітнього процесу полягає у необхідності врахування сучасних соціально-економічних реалій ринку праці й трансформування їх у конкретні освітні програми професійної підготовки фахівців. Розвиток вдосконалення ринкових відносин перетворюють суб'єкти освіти в суб'єктів ринку. Професійні навчальні заклади стають по суті посередниками між клієнтом (учнем) і споживачем (потенційним працедавцем). Ця обставина спонукає навчальний заклад до пошуку таких форм і методів трансляції знань, такого змісту і структури професійного навчання, що дають змогу забезпечити потрібну «товарну кондицію» клієнта – випускника конкретного навчального закладу.

Отже, проблеми професійної освіти і навчання; професійного виховання доцільно розглядати з позиції розвитку якості робочої сили як ключової умови розвитку людських ресурсів.

Досліджуючи ринок праці не лише як економічну, а передусім як педагогічну категорію, вважаємо за доцільне наголосити, що динаміка змін на ринку праці впливає на розвиток системи професійної освіти, на її модернізацію й відповідно на якість підготовки виробничого персоналу. На нашу думку, комплекс проблем, пов'язаних з ринком робочої сили і зайнятості

¹ Там само, с. 470.

різних категорій населення, потребує аналізу й подальшого розв'язання з урахуванням психолого-педагогічних аспектів. Перелічимо лише окремі поняття, в змісті яких ключовою є людина: безробіття, біржа праці, доход громадян, зайнятість, кваліфікація, міграція населення, трудові ресурси, працездатність, ринок робочої сили, робочий час, соціальна допомога, субсидія, сукупна робоча сила, сукупний працівник, трудовий договір, трудовий потенціал, трудові ресурси, трудові спори, умови праці, функції центрів зайнятості та інші.

Безумовно, поняття, що стосуються ринку робочої сили і проблем зайнятості, окреслюють конкретні явища в галузі ринкової економіки і підприємництва. Ці поняття тісно взаємопов'язані й, на нашу думку, мають враховуватися у поняттєво-термінологічному апараті професійної педагогіки як галузі педагогічного знання.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне підкреслити виняткову важливість і перспективність наукового доробку академіка АПН СРСР С. Батишева, який обґрунтував закони професійної педагогіки. Безумовно, теоретичне обґрунтування таких законів має прогностичне значення. Інформаційно-технологічний розвиток, структурна трансформація світової та національних економік, особливості функціонування ринку робочої сили в різних регіонах зумовлюють необхідність постійного врахування динаміки змін в економіці, прогнозу розвитку різних галузей, відстеження результатів наукових досліджень (філософських, економічних, технічних, педагогічних, психологічних та ін.), котрі доцільно гнучко враховувати у змісті та формах організації професійного навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації різних категорій фахівців.

Вивчення динаміки формування ринку робочої сили потребує психолого-педагогічних досліджень проблем трудової поведінки громадян, їх професійного виховання. Зрозуміло, що її мотивація, характер, спрямування й динаміка змін суттєво відрізняються у різних категорій населення кожної держави, в тому числі й України.

Вивчення цих процесів, на нашу думку, потребує опрацювання дидактичних підходів, пов'язаних з професійною педагогікою, з педагогікою неперервної освіти – освіти впродовж життя. Якщо спробувати спрогнозувати необхідні умови для розв'язання нових завдань, пов'язаних із змінами на ринку праці, урахуванням динаміки формування робочої сили, то вкрай необхідно всебічно вивчити і системно поєднувати психолого-педагогічні та економічні засади у роботі з різними категоріями населення.

Безумовно, цьому мають передувати саме психолого-педагогічні підходи. Наприклад, специфічною є робота з учнівською і студентською молоддю, з випускниками навчальних закладів, які впливаються в сучасний ринок праці і нерідко відразу ж стають безробітними. Водночас наголосимо, що зовсім іншими мають бути і зміст, і форми організації навчання, і психологічні засади роботи з працівниками різних галузей промислового, сільськогосподарського виробництва і сфери послуг, яким необхідно перенавчатися, оволодівати новими професіями.

Що ж стосується роботи з незайнятим населенням, то вона потребує створення нових методик, котрі також мають бути диференційованими. Адже серед безробітних – і молодь, й досвідчені фахівці з вищою освітою, й громадяни з великим соціальним досвідом, а також робітники, котрі мають лише загальну середню освіту або ж закінчили 7-9 класів загальноосвітньої школи. Науковці, методисти, які працюють у галузі професійної педагогіки, не можуть не враховувати вікові та психофізіологічні особливості, професійний і соціальний досвід, а також й індивідуальні устремління кожної людини. Ось чому важливо, щоб до наукових колективів і робочих груп з розробки таких диференційованих методик входили не тільки педагоги чи економісти, а поряд з ними - і психологи, і медики, і менеджери, і соціальні працівники.

Педагогіка праці у контексті розвитку людського капіталу

Відомий польський вчений Тадеуш Новацький особливо підкреслює глибоке історико-філософське коріння концепції педагогіки праці. Ця концепція творчо реалізується його науковою школою, що об'єднує талановитих учнів – послідовників свого вчителя.

Професор переконливо стверджує: лише через працю людина пізнає світ, правдивість і ефективність існування якого підтверджується лише результатами й досягненнями людської діяльності.

В унікальній монографії «Zawodoznawstwo» «Професієзнавство» Т. Новацький простежує історію виникнення праці людини, її розвитку на різних історичних етапах, зародження професій, їх розширення, трансформацію й інтегрування з урахуванням соціально-економічних потреб.¹ Широку палітру понять, пов'язаних з працею людини, педагогікою праці як субдисципліною педагогіки професор він викладає в «Лексиконі педагогіки праці».² На нашу думку, це унікальне науково-довідкове видання дозволяє побачити історичні коріння цієї проблеми й простежити шляхи збагачення поняттєво-термінологічного апарату педагогіки праці.

Передусім привернемо увагу до змісту цієї дефініції, його постійного уточнення, шліфування з урахуванням результатів досліджень науковців – фахівців в галузі педагогіки праці. Тадеуш Вацлав Новацький в монографії «Pedagogika ogólna i subdyscypliny». («Педагогіка загальна і субдисципліни») за науковою редакцією Л. Туроса наголошує на важливості спрямування аналізу через призму системи «людина – праця». На першому місці для нього – аналіз розвитку особистості, зв'язок процесів виховання, формування характеру, зв'язок людини і середовища. На нашу думку, цінною є рекомендація Т. Новацького щодо звернення до понять, що характеризують ставлення людини до праці, зокрема її мотивацію до праці, формування вмінь розв'язувати завдання, пов'язані з працею, професійним розвитком людини, професієзнавством, а також з біофізичними і моральними кваліфікаціями, конкретними професійними кваліфікаціями, професійними характеристиками. Вчений підкреслює, що назва «педагогіка праці» є узагальнюючою, інтегрованою. Вона поєднує в собі такі напрями як промислова педагогіка, педагогіка закладу праці, господарська педагогіка, сільськогосподарська педагогіка. Як бачимо, такому підходу вченого притаманні системність і міждисциплінарність.

У зв'язку з цим привернемо увагу до важливого й цінного наукового доробку Зигмунда Вятровського – талановитого учня й послідовника професора Тадеуша Новацького. До пріоритетних проблем педагогіки праці в контексті трансформаційних процесів вчений відносить:

- проблеми орієнтації, професійної орієнтації і професійного «дорадства»;
- проблеми інших підходів до побудови професійної школи і професійного навчання в освітній системі, що реформується;
- проблеми робітничих кваліфікацій, в тому числі компетенційності і відповідальності, а також професійної мобільності випускників професійних шкіл;
- проблеми працевлаштування, трудової діяльності і безробіття (не тільки в економічному контексті);
- проблеми напрямів та організації неперервного навчання працівників, а також створення необхідних умов для реалізації шансів доростання до професійної майстерності;
- проблеми суб'єктного трактування працівника в складному процесі праці [7, с. 20].

Погоджуючись з комплексом цих важливих проблем, окреслених проф. З. Вятровським, наголосимо також на важливості психології праці в цих складних процесах. Вона тісно пов'язана з іншими науками про працю людини, зокрема: педагогікою праці, соціологією праці, праксеологією, філософією праці, фізіологією праці, ергономікою, трудовим правом.

У четвертому виданні підручника «Podstawy pedagogiki pracy» («Засади педагогіки праці») З. Вятровський особливо наголошує на необхідності досліджень цих винятково важливих й водночас складних проблем:

- обов'язковість праці людини;
- професійний розвиток упродовж життя;
- професійні кваліфікації і компетенції;

¹ T.W. Nowacki. Zawodoznawstwo. ITeE, Radom. 2001, wydanie II, s. 300.

² T.W. Nowacki. Leksykon pedagogiki pracy. Radom-Warszawa. 2004.

- організація праці та забезпечення її виконання;
- умови якісної професійної діяльності;
- усвідомлення необхідності власної професійної діяльності, розвитку багатогранної професійної особистості, а також усвідомлення;
- сучасне розуміння професійної майстерності в поєднанні з професійною мобільністю, високою і раціональною підприємливістю, а також з надійністю в кожній соціально зумовленій професійній ситуації.

З господарським напрямом, на думку вченого, безпосередньо пов'язані суттєві для педагогіки праці проблеми професійної підготовки, працевлаштування, професійної діяльності і безробіття і відповідно – проблеми професійних кваліфікацій і компетенцій.¹ Такий підхід до цієї проблеми, що має міжнародне значення, відповідає вимогам Копенгагенської декларації, прийнятої в листопаді 2002 р.

Здійснюючи наукові пошуки, доцільно також враховувати місце психології праці серед психологічних наук. Професор К. Чарнецькі виокремлює теоретичні субдисципліни: психологічні (соціальна психологія, загальна психологія, виховна психологія), а також практичні психологічні субдисципліни (психологія розвитку, психологія праці і психологія клінічна) [8, с.20]. У зв'язку з цим помітно зростає значення комплексних міждисциплінарних досліджень:

- людини праці – різного віку, соціального і професійного досвіду, в соціокультурних умовах міста і села; (з цим пов'язані проблеми вибору професії, мотивації професійного навчання, процесу оволодіння майбутньою професією, початок професійної діяльності, адаптація та особливості праці на різних етапах професійного розвитку);

- умов праці – в різних економічних галузях, на великих і малих підприємствах різних форм власності; (до цього комплексу проблем належать також такі загальні завдання – «працевлаштування – безробіття»; модернізація підприємства, його ліквідація, перекваліфікація, соціальні і матеріально-технічні умови праці).

- результатів праці (кількість і якість праці, мотивація до трудової діяльності, загрози праці, конфлікти та ін.) [8, с.51].

Як бачимо, проблеми ринку праці і розвитку систем професійної освіти і навчання охоплюють великий комплекс питань на пограниччі психології, педагогіки, психофізіології, економіки, ергономіки, соціології, статистики та інших галузей наукового знання. Відповідно вони потребують здійснення досліджень на основі міждисциплінарного підходу. У цьому контексті підкреслимо цінність результатів багатолітнього дослідження професора Яніни Е. Карней. На основі інтегрування вона обґрунтувала дефініцію «психопедагогіка праці» й запропонувала аналіз її змісту за такими напрямками:

1. Сучасна педагогіка праці – проблеми інтегративні.
2. Працівник в організації.
3. Дослідження праці і професій.
4. Організація часу праці.
5. Підприємливість.
6. Психологічні механізми поведінки людини в організації.
7. Пристосування (адаптація) до праці і професійний добір.
8. Мотивація до праці.
9. Освіта дорослих в організації (стратегія організації та освітня політика).
10. Мистецтво бути працівником.
11. Стили поведінки дорослих (познавчі та емоційні стилі; стилі учіння).
12. Авторитет керівника (авторитет формальний і неформальний; харизматична особистість, авторитет і влада, культурні передумови авторитету).
13. Паталогічні явища на сучасному підприємстві (працевголізм, професійне вигорання, моббінг) [9, с.5-6].

¹ Там само.

На основі інтердисциплінарного підходу проф. Яніна Е. Карней запропонувала висновки і рекомендації щодо дослідження проблем управління якістю, управління знаннями, а також створення агенції індивідуального (персонального) дорадства та організації праці в умовах делокалізації [9, с. 414-437]. Ці аспекти й окреслені напрями інтердисциплінарних досліджень, на нашу думку, є винятково важливими в сучасних умовах модернізації професійної освіти і навчання в Україні.

Міжнародний контекст

У зв'язку з цим варто повернутися до Конвенції ЮНЕСКО з технічної і професійної освіти (10 листопада 1989 р.). У четвертій статті цієї Конвенції зазначено: «Необхідно періодично переглядати структури технічної і професійної освіти, навчальні плани і програми, методи навчання і навчальні матеріали, а також форми співробітництва між шкільною системою і світом праці з тим, щоб забезпечити їх постійний зв'язок з досягненнями науково-технічного прогресу і розвитком культури, із зміною в сфері зайнятості в різних секторах економіки».

Оскільки ця рекомендація ЮНЕСКО має методологічне значення, вона була покладена в основу розвитку професійної освіти в більшості країн світу. Головне в цій надзвичайно важливій справі полягає в орієнтації професійних шкіл (різного профілю й різних типів) не на просте відтворення робочої сили, а на постійний системний зв'язок з динамікою змін на ринку праці, секторами економіки та науково-технічним прогресом.

Викладені вище положення тісно пов'язані із змістом Переглянутої Рекомендації Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури щодо технічної і професійної освіти (2001 р.). Нині особливо актуальними є положення, викладені в пункті 10 цього міжнародного документа, зокрема:

- необхідності приділяти особливу увагу розвитку і розширенню технічної і професійної освіти шляхом надання високого пріоритету технічній і професійній освіті в національних планах розвитку і планах реформ освіти;

- оцінки національних короткотермінових і довгострокових потреб;

- виділення нині і в майбутньому відповідних коштів;

- створення національного органу, відповідального за координацію в галузі технічної і професійної освіти на основі аналізу статистичних даних і прогнозів з метою забезпечення взаємодоповнювальності політики в галузі освіти і політики, забезпечення зайнятості [10, с.9].

Отже, соціально-економічна трансформація і пов'язане з нею явище безробіття, устремління різних держав, й України зокрема, до інтеграції в Європейському Союзі, реформи освіти, обґрунтування стратегій розвитку трудового потенціалу української держави – це тільки окремі передумови, що об'єктивно зумовлюють необхідність усвідомлення й аналізу взаємовідносин системи освіти і ринку праці. До перспективних напрямів наукового пошуку з цієї важливої проблеми ми відносимо:

- дослідження проблем андрагогіки, педагогіки і психології праці;

- взаємозв'язку і взаємозалежності між освітою і ринком праці;

- умови, критерії, можливості реалізації освітніх завдань в контексті ринку праці;

- особливості професійного навчання, перенавчання і підвищення кваліфікації різних категорій населення (на виробництві, безробітних);

- тенденції розвитку систем професійної освіти і навчання у XXI столітті і їх зв'язок з глобальним, регіональним і національним ринками праці;

- перспективи розвитку неперервної освіти – освіти впродовж життя та інші.

У дослідженні цих проблем цінним методологічним джерелом і для молодих, і для зрілих науковців є праця професора Зигмунта Вятровського «Nowe akcenty w pedagogice pracy – w kontekście trendów XXI wieku», підготовлена до 50-річчя Комітету педагогічних наук Польської академії наук. Вчений аналізує актуальні проблеми педагогіки праці та перспективи її розвитку в XXI столітті, висловлює міркування щодо «інформаційної цивілізації інформаційного суспільства», зростання ролі науки та інновацій в суспільстві майбутнього.

Визначаючи нові акценти в педагогіці праці, зумовлені цивілізаційним розвитком в умовах, входження Польщі до Європейського Союзу, вчений особливого значення надає зміні характеру праці в контексті технологічної революції, що впливає на зростання попиту на кваліфіковану працю. Водночас він привертає увагу до інтенсивної появи і утвердження нових професій, що зумовлено швидкою «дезактуалізацією знання і кваліфікації». Звертаючись до результатів дослідження Т. Новацького і С. Квятковського, Професор прогнозує зростання значення кваліфікації та якості людського чинника. З огляду на це він наголошує на важливості обґрунтування сутності понять, пов'язаних з професійними кваліфікаціями та компетенціями, окремо спиняючись на дискусійності понять «диплом» і «кваліфікація». Звертаючись до німецького досвіду (Федерального інституту професійного навчання), З. Вятровський позитивно оцінює тлумачення поняття «здатність до працевлаштування», що увійшло в науковий і практичний обіг на початку XXI століття.¹

Перспективи досліджень

В Україні на початку XXI століття об'єктивно зростають потреби започаткування й розвитку досліджень з проблем педагогіки і психології праці.

Водночас наголосимо, що дослідження з професійної педагогіки в нашій державі, потребують спрямування на виявлення ключових чинників, що впливатимуть на розвиток систем підготовки виробничого персоналу для різних галузей, зокрема:

- демографічні зміни;
- міграція робочої сили; зростання попиту робочої сили порівняно з пропозицією;
- поглиблення суперечностей між зростанням попиту на висококваліфікованих робітників на ринку праці та наявним рівнем їхньої кваліфікації;
- зниження якості робочої сили внаслідок старіння та вибуття висококваліфікованих робітників із виробничої сфери;
- перехід на 12-річний термін навчання у загальноосвітній школі та профільне навчання у старшій школі;
- розвиток виробництва на основі впровадження нової техніки, новітніх технологій і матеріалів;
- підвищення вимог роботодавців до рівня компетентності робітників;
- зростання ролі соціального партнерства у розвитку професійної освіти і навчання.

З урахуванням результатів досліджень з педагогіки і психології праці та професійної педагогіки доцільно обґрунтовувати положення щодо психолого-педагогічних аспектів прогнозування потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках на загальнодержавному і регіональному рівнях; консолідації зусиль відповідних міністерств і відомств, роботодавців, науковців і громадських об'єднань; розвитку соціального партнерства; посилення відповідальності за якісну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації робітників; законодавчого забезпечення підготовки фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці.

Наголосимо також на важливості міждисциплінарних досліджень проблем професійної педагогіки – субдисципліни педагогіки, що має інтегрований характер і обґрунтовує свої теорії з урахуванням результатів досліджень з інших галузей наукового знання. Це зумовлено її системним об'єктом – *професійна освіта*, що охоплює всі предметні галузі знання, діяльності, формування і розвиток фахівців різних виробничих галузей, що дає можливість професійній педагогіці генерувати нові теорії в умовах інтеграційних процесів, інформаційно-технологічного розвитку суспільства.

Отже, українська педагогічна наука потребує значного розширення досліджень проблем професійної педагогіки і педагогіки праці в умовах неперервної освіти – освіти впродовж життя.

В статтє рассматриваются проблемы профессионального образования и обучения с позиции развития качества рабочей силы как ключевого условия развития человеческих ресурсов.

The article is devoted to the problem of professional education and learning from the position of development of workforce quality as key condition of development of human resources.

¹ Wiatrowski Zygmunt. Nowe akcenty w pedagogice pracy – w kontekście trendów XXI wieku, W: Nauki pedagogiczne w Polsce. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej. – Kraków. 2000. – S. 138-152.